

**ПРОУЧВАНИЯ ВЪРХУ ВИДОВИЯ СЪСТАВ НА ВТОРИЧНИТЕ НАСЕКОМНИ
ВРЕДИТЕЛИ АТАКУВАЩИ ИГЛОЛИСТНИТЕ ГОРСКИ КУЛТУРИ В СТРАНДЖА**

Здравко Сталев

Опитна станция по дъбовите гори, гр. Бургас, 8008 Бургас, България

**STUDIES OF THE SPECIES COMPOSITION OF THE SECONDARY PESTS INVADING
THE CONIFEROUS SYLVICULTURES IN THE MOUNTAIN OF STRANDZHA**

Zdravko Stalev

Oak Forest Experimental Station 8008 Burgas, Bulgaria

ABSTRACT

The reported results have been obtained from the studies conducted on the species composition of the insects invading the coniferous sylvicultures stems, branches and wood in the Mountain of Strandzha, within the period from 2011 to 2013. 12 species of 5 families have been determined. Comparatively higher numbers have been achieved by *Aradus cinnamomeus* Panz. (Pine bark bug), *Pissodes notatus* Fabr. (Weevil genus) and *Monachamus galloprovincialis* Oliv. (Pine sawyer beetle). The white pine and the fir young cultures have been more seriously injured.

What evinces as characteristic is that most of the species of the invasive insects are not only secondary but also primary pests.

Key words: *Aradus cinnamomeus* Panz., *Pissodes notatus* Fabr. and *Monachamus galloprovincialis* Oliv.

В последните 60-65 години в Странджа бяха извършени мащабни залесявания върху големи площи с различни иглолистни и широколистни дървесни видове. Значителна част от тях показаха в годините добър растеж, образуваха стабилни горски екосистеми и в момента са в добро здравословно състояние. Част от създадените култури обаче бяха атакувани в различна степен както от листогризещи насекоми вредители, така също и от дървесинояди и корояди. На места това доведе до загуба на текущ прираст, загиване на отделни дървета и дори на цели насаждения.

В тази връзка целта на настоящата статия е да се дадат пълни и обективни данни за видовия състав на вторичните насекоми вредители атакуващи дървесината на иглолистните култури създадени в Странджа. Да бъде проучена тяхната численост и количествена плътност. Да се посочат тези от тях, които имат определено икономическо-стопанско въздействие и срещу, които трябва да бъде провеждана борба. Да се обследва пълния цикъл на развитие на вторичните вредители и на тази база да се изготвят в бъдеще краткосрочни и дългосрочни прогнози за очаквани нападения. Да се изготвят указания за практическо използване на феромони или биопрепарати за снижаване числеността на вредителите до една безвредна граница. По тези проблеми през годините са работили различни специалисти като резултатите са публикувани в научни списания (Цанков 1961, 1967, 1968; Златанов 1971; Сталев 2013).

ОБЕКТИ И МЕТОДИКА

Проучванията се проведоха в периода 2011 г.-2013 г. в Странджа на територията на ДГС „Малко Търново”, ДГС „Звездец”, ДГС „Кости”, ДГС „Царево”, ДГС „Ново Паничарево”, ДЛС „Ропотамо”, ДГС „Средец” и част от ДГС „Бургас”.

Първоначално бяха събрани данни от лесоустройствените проекти на отделните ДГС и ДЛС за площите и състоянието на създадените през годините иглолистни култури. Проучени

бяха нападенията върху тях от вторичните насекоми вредители, нанесените повреди, провежданите лесозащитни мероприятия и др. (Златанов и колектив 1975; Костов 2003; Патронов 2005, 2010).

На терена проучванията се проведоха основно по експедиционния метод, метода по ходови линии и събиране на материали от определени моделни дървета намиращи се в зоните с най-голяма плътност на отделните видове. От тях се събраха яйца, ларви, какавиди и имагинирани форми на вторичните вредители. Бяха залагани стоящи и лежащи ловни дървета, от които също се събираха материали. Те бяха обработвани в лаборатория, където се определяше и видовия състав. Проучени бяха морфологията, биологията и екологията на най-опасните вредители. Отчетено беше и влиянието на отделните климатични фактори върху развитието и пространственото разпространение на насекомните вредители. Получените резултати се обработиха статистически за цялата площ на Странджа и се представиха в табличен вид.

РЕЗУЛТАТИ И ОБСЪЖДАНЕ

В резултат на 3-годишните обследвания по стъблата, клоните и дървесината на иглолистните култури създадени на територията на Странджа планина бяха открити, изолирани и определени 12 вида насекоми вредители от 5 семейства.

Ето пълен списък на вторичните вредители:

- Борова дървеничка (*Aradus cinnamomeus* Pauz.)
- Голям горски градинар (*Blastophagus piniperda* L.)
- Върхов корояд (*Jps acuminatus* Cyll.)
- Шестозъб корояд (*Jps sexdentatus* Boern.)
- Двузъб корояд (*Pityagenes bidentatus* Fobr.)
- Малък горски печатар (*Jps amitinus* Eich.)
- Елов кривозъб корояд (*Jps curvidens* Gern.)
- Малко борово слонче (*Pissodes notatus* Fabr.)
- Голям черен сечко (*Monochamus galloprovincialis* Ol.)
- Синя борова златка (*Phalnops cyaneu* F.)
- Ивичест дървесник (*Xyloterus lineatus* Ol.)
- Голяма борова листна оса (*Sirex giyas* L.)

Всички те в отделните години на проучванията имаха различна численост и количествена плътности различно пространствено разпространение. Някои се срещаха единично и не представляваха проблем за нападнатите от тях дървета. Други имаха значителна численост и на определени места нанасяха сериозни щети като влошаваха общото здравословно състояние на засегнатите култури.

В таблица №1 е показана степента на нападение на насекомните вредители по стъблата, клоните и дървесината на иглолистните култури в Странджа в периода 2011-2013 г.

Таблица №1: Степен на нападение на насекомните вредители по стъблата, клонките и дървесината на иглолистните култури в периода 2011-2013 г.

Насекомен вредител	Години		
	2011	2012	2013
Борова дървеничка	xx	xx	xx
Голям горски градинар	x	xx	x
Върхов корояд	x	x	x
Шестозъб корояд	x	x	x
Двузъб корояд	x	x	x
Малък горски печатар	x	x	x
Елов кривозъб корояд	0	x	x
Малко борово слонче	xx	xx	xx
Голям черен сечко	xx	xx	xx
Синя борова златка	x	x	0
Ивичест дървесник	0	x	x
Голяма борова листна оса	x	0	x
	10 вида	11 вида	11 вида

От таблицата се вижда, че насекомните вредители по стъблата, клоните и дървесината на иглолистните видове не достигат висока численост и за сега сравнително малко от тях имат икономическо значение. През 2011 г. бяха открити 10 вида, а през 2012 г. и 2013 г. по 11 вида. Сравнително по-висока численост през 3-годишния период достигат само боровата дървеничка, малкото борово слонче и големия черен сечко. През 2012 г. се увеличиха нападенията и от големия горски градинар, но без да достигнат критични стойности. Всички останали вторични насекомни вредители по дървесината на иглолистните видове се срещат единично или въобще не бяха констатирани през някоя от трите години на обследванията. По-сериозни щети бяха констатирани по младите култури от бял бор, черен бор и елата. По-силни бяха нападенията в изредени култури с пълнота до 0,5, растящи на бедни и слаби месторастения – С₁; С₁₋₂; В₁; В₁₋₂ и др. Поразявани бяха също култури с намалена жизненост вследствие на засушавания и такива пострадали от снеголоми и снеговали. Характерно за повечето от тези видове е, че те се явяват не само като вторични вредители, но и като първични. Това бе наблюдавано при големия горски градинар, когато той извършва допълнително хранене. Също така при върховия корояд, двузъбия корояд и голямата борова листна оса.

ИЗВОДИ И ПРЕПОРЪКИ

В периода 2011-2013 г. на територията на 9 горски и ловни стопанства в Странджа планина са проведени обстойни ентомологични проучвания върху видовия състав на вторичните насекомни вредители атакуващи дървесината на иглолистните култури създадени в региона в последните 60 години.

Установени бяха 12 вида от 5 семейства нападащи в една или друга степен стъблата, клоните и дървесината на иглолистните култури. Проучени бяха тяхната екология, биология, динамика на летеж, наличие на диапауза, полов индекс и др.

Най-висока е числеността на боровата дървеничка, малкото борово слонче и големия черен сечко, като щетите от тях са най-големи.

Пораженията са най-силни в изредени иглолистни култури с пълнота под 0,5 растящи на бедни и слаби месторастения В₁; В_{1,2}; С₁ и С_{1,2}.

На базата на направените обследвания може да се направи извода, че нападенията от вторични насекомни вредители ще се увеличава в бъдеще поради все по-големите щети нанасяни върху иглолистните култури от абиотични фактори. Те влошават тяхното общо здравословно състояние, като намаляват жизнеността им и устойчивостта им срещу нападения на корояди и дървесинояди.

Необходим е постоянен мониторинг в нападнатите иглолистни култури и при каламитет на някои от вредителите да се предвиди провеждането на борба срещу тях.

ЛИТЕРАТУРА

1. Златанов, Ст., 1971. За някои явления от лесозащитен характер в културите от черен и бял бор в Източна България. Горско стопанство №10, 19-24.
2. Златанов и колектив, 1975. Въпроси за залесяването в Странджа планина. Материали от научно-техническо съвещание проведено на 18 и 19.X.1973 г. в района на Странджа планина.
3. Костов, Ив., 2003. Горските ресурси в Бургаска област в преход към многоцелево и устойчиво стопанисване.
4. Патронов, Д., 2005. Към върховете на Странджа.
5. Патронов, Д., 2010. Великата Странджанска пустиня.
6. Сталев, Здр., 2013. Окончателен отчет на научна разработка „Проучвания върху видовия състав, пространственото разпространение, плътността и числеността на насекомните вредители в иглолистните и широколистните култури създадени в Странджа”.
7. Цанков, Г., 1961. Нова възможност за борба с върховия корояд. Горско стопанство №3, 18-19.
8. Цанков, Г., 1967. Ефикасни методи за борба срещу големия боров хоботник. Растителна защита №12, 26-28.
9. Цанков, Г., 1968. Върху биологията, екологията и мерките за борба срещу големия боров хоботник (*Hyllobius abietis* L.) в България. Горскостопанска наука №2, 47-54.